

ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНІ СТРУКТУРИ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ В ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

НУСІНОВ В. Я., КОЛЕСНИКОВ Д. В.

УДК 334.758

Нусінов В. Я., Колесніков Д. В. Вертикально інтегровані структури: сутність та особливості функціонування в гірничо-металургійному комплексі України

Метою статті є визначення сутності вертикально інтегрованих структур і розгляд проблем й особливостей їх функціонування в умовах розвитку гірничо-металургійного комплексу України. Систематизація та узагальнення поглядів науковців дозволили сформулювати власне бачення сутності вертикальної інтеграції, результатом якої є створення вертикально інтегрованої структури. На основі досліджень наукових підходів було подальшого розвитку визначення сутності вертикально інтегрованої структури, надано характеристику її властивостям, а також визначено переваги і недоліки її функціонування. Розгляд особливостей функціонування вертикально інтегрованих структур у гірничо-металургійному комплексі України (на прикладі діяльності групи Метінвест) дозволив виявити позитивні та негативні сторони інтеграції гірничодобувних і металургійних підприємств у єдину структуру. Визначено, що основою прийняття рішення про об'єднання (приєднання) підприємств є отримання позитивного синергетичного ефекту. Перспективою подальших досліджень є вивчення синергії при утворенні і функціонуванні вертикально інтегрованих структур у гірничо-металургійному комплексі України.

Ключові слова: вертикальна інтеграція, інтеграційні процеси, вертикально інтегрована структура.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 13.

Нусінов Володимир Якович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку, аудиту і фінансового аналізу, Криворізький національний університет (вул. XXII Партз'їзду, 11, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50027, Україна)

E-mail: oafa_ktu@mail.ru

Колесніков Дмитро Валерійович – аспірант, Криворізький національний університет (вул. XXII Партз'їзду, 11, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50027, Україна)

E-mail: oafa_ktu@mail.ru

УДК 334.758

UDC 334.758

Нусінов В. Я., Колесніков Д. В. Вертикально інтегровані структури: сутність та особливості функціонування в горно-металургійному комплексі України

Целью статьи является определение сущности вертикально интегрированных структур, рассмотрение проблем и особенностей их функционирования в условиях развития горно-металлургического комплекса Украины. Систематизация и обобщение научных взглядов позволили сформировать собственное видение сущности вертикальной интеграции, результатом которой является создание вертикально интегрированной структуры. На основе исследования научных подходов приобредено дальнейшее развитие определения сущности вертикально интегрированной структуры, представлена характеристика ее свойств, а также определены преимущества и недостатки ее функционирования. Рассмотрение особенностей функционирования вертикально интегрированных структур в горно-металлургическом комплексе Украины (на примере деятельности группы Метинвест) позволило обнаружить позитивные и негативные стороны интеграции горнодобывающих и металлургических предприятий в единственную структуру. Определено, что основой принятия решения об объединении (присоединении) предприятий является получение позитивного синергического эффекта. Перспективой последующих исследований является изучение синергии при образовании и функционировании вертикально интегрированных структур в горно-металлургическом комплексе Украины.

Ключевые слова: вертикальная интеграция, интеграционные процессы, вертикально интегрированная структура.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 13.

Нусінов Володимир Яковлевич – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри учета, аудита и финансового анализа, Криворожский национальный университет (ул. XXII Партсъезда, 11, Кривой Рог, Днепропетровская обл., 50027, Украина)

E-mail: oafa_ktu@mail.ru

Колесніков Дмитрій Валерієвич – аспірант, Криворожский национальный университет (ул. XXII Партсъезда, 11, Кривой Рог, Днепропетровская обл., 50027, Украина)

E-mail: oafa_ktu@mail.ru

Nusinov V. Y., Kolesnikov D. V. Vertically Integrated Structures: Essence and Specific Features of Functioning in the Mining and Smelting Complex of Ukraine

The goal of the article is identification of the essence of vertically integrated structures, consideration of problems and specific features of their functioning under conditions of development of the mining and smelting complex of Ukraine. Systemising and generalising scientific views, the authors form own vision of the essence of vertical integration, the result of which is creation of a vertically integrated structure. On the basis of the study of scientific approaches, the authors further develop identification of the essence of the vertically integrated structure, present characteristics of its properties and also identify advantages and shortcomings of its functioning. The article considers specific features of functioning of vertically integrated structures in the mining and smelting complex of Ukraine (on the example of activity of the Metinvest Group), which allowed detection of positive and negative issues of integration of mining and smelting enterprises into a single structure. It determines that the basis of the decision to unite (join) enterprises is obtaining a positive synergetic effect. The prospect of further studies is the study of synergy during formation and functioning of vertically integrated structures in the mining and smelting complex of Ukraine.

Key words: vertical integration, integration processes, vertically integrated structure.

Pic.: 1. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 13.

Nusinov Volodymyr Ya. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of the Account, Audit and the Financial Analysis, Kryvyi Rig National University (vul. XXII Partz'yizdu, 11, Kryvyi Rig, Dnipropetrovska obl., 50027, Ukraine)

E-mail: oafa_ktu@mail.ru

Kolesnikov Dmytro V. – Postgraduate Student, Kryvyi Rig National University (vul. XXII Partz'yizdu, 11, Kryvyi Rig, Dnipropetrovska obl., 50027, Ukraine)

E-mail: oafa_ktu@mail.ru

У період стрімкого розвитку НТП, загострення конкуренції на світових ринках залізорудної сировини та металопродукції, необхідності оновлення матеріально-технічної бази підприємств ГМК України та розширення можливостей економії їх фінансових ресурсів особливої актуальності набуває створення вертикально інтегрованих структур.

Основними причинами формування подібних структур у гірничо-металургійному комплексі України є об'єднання групи підприємств в єдине ціле з метою забезпечення повного виробничого процесу виготовлення продукції – від видобутку залізорудної сировини до реалізації металопродукату та іншої кінцевої продукції металургії. Успіх та ефективність функціонування вертикально інтегрованої структури в такій ситуації багато в чому залежить від якості процесів кооперації та взаємодії окремих бізнес-одиниць, що її утворюють.

Отже, необхідність створення вертикально інтегрованих структур пов'язана з питаннями, які не в змозі вирішити розрізнені підприємства. Це питання розвитку сировинної бази, випуску конкурентоспроможної продукції кінцевих переділів, скорочення витрат і модернізації виробництва.

Аналіз останніх публікацій дозволив визначити перспективність досліджень вертикально інтегрованих структур. Проблема вертикальної інтеграції приділялася багато уваги у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких Бутіркин А. [1], Динз Г. [2], Іщенко С. [3], Калініченко Л. [4], Куц Л. [5], Пилипенко А. [6], Скопенко Н. [7], Хардинг Д. [8], Ядін І. [9] та інших. Так, у працях [1, 5, 7, 8] розглядається сутність вертикальної інтеграції в контексті різних економічних теорій і концепцій. Роботи [2, 3, 6] присвячені особливостям формування інтегрованих структур, у тому числі вертикальних. А у роботах [2, 3, 8] наводяться переваги і недоліки вертикальної інтеграції, що дозволяє більш ґрунтовно підійти до дослідження питань формування вертикально інтегрованих структур.

Незважаючи на існування великої кількості ґрунтовних досліджень, деякі аспекти вивчення сутності та особливостей функціонування вертикально інтегрованих структур залишаються поза увагою.

Так, вертикальна інтеграція розглядається, в основному, не як самостійний, специфічний процес, а як частина більш загального – інтеграції господарюючих суб'єктів, що виражається в створенні різних корпорацій, спілок й інших формальних об'єднань. Такий підхід не дозволяє детально досліджувати процеси формування і функціонування вертикально інтегрованих структур. Найчастіше автори тільки згадують, що існують поняття «вертикальна інтеграція» і «вертикально інтегрована структура» як результат інтеграційного процесу, не надаючи їм деталізованого визначення.

Крім того, недостатньо уваги приділяється формуванню вертикально інтегрованих структур в окремих галузях народного господарства, наприклад, у гірничо-металургійному комплексі України. Зважаючи на це, подальшого вивчення і наукового аналізу потребують питання особливостей функціонування вертикально ін-

тегрованих структур у ГМК України в ринкових умовах господарювання.

Метою дослідження, що викладено у статті, є визначення сутності вертикально інтегрованих структур і розгляд проблем й особливостей їх функціонування в умовах розвитку ГМК України.

Визначення сутності вертикально інтегрованих структур потребує попереднього дослідження сутності поняття «інтеграція» (від лат. *integratio* – відновлення, заповнення; від *integes* – цілий). Як стверджує Калініченко Л. Л., інтеграцією є «стан зв'язаності окремих частин, що диференціюються, і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану» [4]. Інтеграцію як стан або процес розглядають й інші науковці.

Провівши огляд останніх публікацій і досліджень щодо визначення сутності вертикальної інтеграції, виявлено, що більшість дослідників розглядають її в таких аспектах: як процес об'єднання окремих бізнес-одиниць (компаній, підприємств, фірм тощо) або поєднання (розширення) технологічно самостійних процесів; як процес встановлення контролю однієї бізнес-одиниці над іншими або над окремими стадіями виробництва (реалізації) продукції; як поглиблення економічних відносин чи посилення виробничих зв'язків.

Враховуючи сказане, найбільш комплексним, на нашу думку, є визначення Куц Л. Л.: «вертикальна інтеграція – це розширення діяльності і/або контролю фірми вздовж технологічно-розподільчо-збутового ланцюга або на попередні стадії (аж до виробництва сировини), або на наступні (аж до збуту продукції кінцевому споживачеві) з метою заміни ринкових трансакцій на інші форми контактів (внутрішні операції і процеси, довгострокові контракти тощо)» [5]. Це визначення можна взяти за основу при дослідженні вертикально інтегрованих структур, що формуються у ГМК України. Однак, вважаємо, що його необхідно розширити та на основі аналізу праць відомих науковців надати власне визначення сутності вертикальної інтеграції.

Отже, вертикальна інтеграція нами розглядається як процес об'єднання окремих бізнес-одиниць або технологічно самостійних стадій виробництва, пов'язаних між собою єдиним технологічним ланцюгом, що супроводжується поглибленням фінансово-економічних відносин, зміцненням виробничих зв'язків і встановленням контролю над окремими стадіями виробництва і збуту продукції (однієї бізнес-одиниці над іншими). При цьому стадія виробництва розуміється як процес, у результаті якого до первісної вартості продукту приєднується додана вартість, а сам продукт переміщується по ланцюгу до кінцевого споживача.

Результатом вертикальної інтеграції є створення вертикально інтегрованої структури. Її як вертикально інтегровану компанію розглядають Іванова В. О. [11] та Сіногейкіна О. Г. [12].

На думку Іванової В. О., вертикально інтегрована компанія є структурою, яка об'єднує сукупність підприємств, охоплює етапи технологічного процесу від видобутку сировини до реалізації готового продукту кінцевому споживачеві [11]. Автор зазначає, що формування

вертикально інтегрованих компаній може мати різні цілі, однак головна мета полягає в оптимізації господарсько-економічної діяльності та максимізації прибутку. Досягнення цієї мети можливе за умови організаційної єдності всіх складових технологічного ланцюга та суворой виробничо-економічної дисципліни всіх бізнес-одиниць, які становлять вертикально-інтегровану компанію.

Найбільш точно визначення вертикально інтегрованої компанії, на наш погляд, наведено Сіногейкіною О. Г., яка зазначає, що «... це складна організаційно-виробнича структура холдингового типу з єдиним керуючим центром і замкненим циклом виробництва, що об'єднує підприємства, які послідовно беруть участь у виробництві, продажу і споживанні готового продукту на наступних стадіях єдиного технологічного процесу, таким чином, взаємозалежних один від одного товарними і грошовими потоками» [12]. Інші науковці [9, 10] надають узагальнене визначення інтегрованих структур.

За результатами дослідження сутності вертикально інтегрованих структур можна підсумувати: усі науковці єдині у тому, що вертикально інтегровані структури представляють собою сукупність підприємств, взаємозалежних між собою та об'єднаних за технологічним принципом з метою реалізації спільних цілей. Однак, необхідно уточнити, що вертикально інтегровані структури не можна ототожнювати лише з вертикально інтегрованими компаніями (корпораціями). Останні є лише офіційно визнаним видом вертикально інтегрованих структур. Разом з ними в економічному середовищі співіснують і ті бізнес-одиниці, які об'єднують свої зусилля на умовах кооперації, партнерства або інших форм співпраці, не закріплюючи статус вертикально інтегрованої компанії в установчих документах. Тому ми вважаємо, що вертикально інтегровані структури є більш широким поняттям, що, у тому числі, включає і вертикально інтегровані компанії, які є одним із проявів процесів вертикальної інтеграції.

Крім того, незважаючи на те, що вертикально інтегрована структура являє собою цілісний об'єкт господарювання (незалежно від наявності офіційної реєстрації), вона є сукупністю окремих, хоча й взаємозалежних, бізнес-одиниць (виробництв), які мають свою специфіку, є технологічно детермінованими та поєднуються у структуру вертикаллі виробничо-господарського процесу.

Вертикально інтегрована структура не є статичною, а постійно змінюється завдяки пошуку найкращих варіантів співпраці окремих бізнес-одиниць (оптимізації структури виробництва), а тому склад елементів у такій структурі необхідно розглядати лише на певний момент часу.

Спільною метою об'єднання окремих бізнес-одиниць у вертикально інтегровану структуру, як стверджує більшість науковців, є отримання синергетичного ефекту внаслідок спільного вирішення виробничо-економічних та управлінських завдань, поглиблення спеціалізації та кооперації, підвищення ефективності залучення і використання всіх видів ресурсів тощо.

Отже, можна стверджувати, що вертикально інтегрованим структурам притаманні такі властивості: цілісність, відокремленість, організованість, синергічність, емерджентність, мультиплікативність, адаптив-

ність, наявність зворотного зв'язку, стійкість. Характеристику властивостей вертикально інтегрованої структури наведено в *табл. 1*.

Враховуючи сказане та ґрунтуючись на працях науковців, набуло подальшого розвитку визначення сутності вертикально інтегрованої структури як складної динамічної організаційної форми ведення бізнесу, яка є результатом вертикальної інтеграції, має певні властивості й представляє собою офіційно зареєстроване або утворене на основі угод і договорів об'єднання бізнес-одиниць (підприємств, фірм, компаній, організацій і установ) або технологічно самостійних стадій виробництва, що, як правило, утворюють замкнений цикл, пов'язаних між собою єдиним технологічним ланцюгом від видобутку сировини до збуту кінцевого продукту та здійснюючих спільну діяльність з метою отримання синергетичного ефекту.

На відміну від існуючих запропоноване нами визначення враховує умови утворення та динамічність вертикально інтегрованої структури і дозволяє розглядати її як результат вертикальної інтеграції на певний момент часу.

Отже, створення і функціонування вертикально інтегрованих структур є закономірним і необхідним явищем, яке виникає як механізм вертикальної координації виробників проміжної й кінцевої продукції та спричиняє підвищення ефективності виробництва на всіх стадіях виготовлення і реалізації кінцевого споживачу готового продукту.

Інтеграційний процес в контексті різних економічних теорій й концепцій, а також підґрунтя і стимули утворення інтегрованих структур бізнесу в ГМК України розглядає Ялдин І. В. [8]. Науковець визначає необхідність врахування двох основних аспектів – відповідності технологічного підґрунтя ортодоксальній економічній теорії (інтегрування ресурсів у єдиному виробничо-технологічному процесі для максимізації прибутку в умовах заданих технологічних і ринкових параметрів) і неможливості брати за основу одну з теорій (ортодоксальну, галузевої організації, прав власності, трансакційних витрат, фінансів та ін.) як за головну. Ми у цьому повністю погоджуємося з Ялдином І. В. і вважаємо за необхідне доповнити: існує необхідність врахування третього аспекту – життєвого циклу інтегрованої структури. Особливо це важливо в умовах діяльності гірничо-металургійного комплексу України.

Під життєвим циклом вертикально інтегрованої структури в ГМК України нами розуміється сукупність стадій її розвитку від видобутку залізорудної сировини до виробництва і реалізації металопрокату та іншої кінцевої продукції металургії, кожна з яких характеризується певними, специфічними завданнями та цілями, можливістю переходу організації на вищу стадію життєвого циклу, при якій ефект синергії проявляється більшою мірою, за рахунок своєчасних та ефективних організаційно-управлінських рішень щодо співпраці або злиття.

Поеднання декількох теорій і концепцій інтеграції з технологічним підґрунтям формування та життєвим циклом існування вертикально інтегрованої структури дозволяє застосувати комплексний підхід щодо обґрунтування доцільності й ефективності її утворення.

Характеристика властивостей вертикально інтегрованої структури

Властивість	Характеристика властивості
Цілісність	Вертикально інтегрована структура є організаційно та функціонально цілісним утворенням. Кожна бізнес-одиниця, що входить в неї, виконує певні виробничі функції
Відокремленість	Кожна вертикально інтегрована структура є відокремленим та автономним бізнесовим об'єднанням
Організованість	Вертикально інтегрована структура є спеціально організованим об'єднанням, що має апарат управління та поєднує бізнес-одиниці, діяльність яких організована за технологічним принципом
Синергічність	Створення і функціонування вертикально інтегрованої структури спричиняє отримання синергетичного ефекту (позитивного або негативного)
Емерджентність	Вертикально інтегрована структура розглядається як відкрита система, яка має особливі властивості, не властиві її підсистемам (бізнес-одиницям). Це, як правило, проявляється у тому, що мета, інтереси та результати функціонування окремих бізнес-одиниць не співпадають з метою та результатами діяльності вертикально інтегрованої структури
Мультиплікативність	Позитивні та/або негативні значення ефектів у вертикально інтегрованій структурі, як правило, мають властивість не складання, а множення (або навіть отримання ступеневої характеристики). Це обумовлено тим, що, наприклад, деструктивні процеси при відсутності достатнього управлінського контролю і регулювання мають тенденцію саморозвитку або самоплину
Адаптивність	Вертикально інтегрована структура має властивість пристосовуватися до змін внутрішнього і зовнішнього середовища так, щоб ефективність і стійкість її функціонування в цілому не знижувалася
Наявність зворотного зв'язку	Вертикально інтегрована структура є складною відкритою системою. Як будь-яка система такого виду вона має зворотній зв'язок, за допомогою якого забезпечується управлінський контроль, регулювання
Стійкість	Вертикально інтегрована структура здатна тривалий час знаходитися у стані, що заданий її власниками і менеджерами, та автоматично до нього повертатися у випадку впливу факторів дестабілізації

Примітка: розроблено на підставі матеріалів авторського дослідження.

Прийняття рішення стосовно утворення вертикально інтегрованої структури також має базуватися на дослідженні переваг і недоліків її функціонування (табл. 2).

Врахування цих переваг і недоліків дозволяє обґрунтовано підійти до оптимізації та підвищення ефективності інтеграційних процесів у ГМК України. Це можна прослідкувати на прикладі діяльності групи Метінвест.

Метінвест – міжнародна вертикально інтегрована гірничо-металургійна група компаній, акціонерами якої є багатогалузева фінансово-промислова група України СКМ (Систем Кепітал Менеджмент) (75%) і група компаній «Смарт-холдинг» (25%), що беруть участь в управлінні групою Метінвест на партнерських засадах. Метінвест має підприємства в Україні, Європі та США, контролює кожен етап виробничого ланцюга – від видобутку руди та вугілля виробництва коксу, виплавки сталі до виробництва плоского, сортового і фасонного прокату, виготовлення труб великого діаметру [13].

Переваги і недоліки вертикальної інтеграції підприємств, що входять в групу Метінвест, можна спостерігати при порівнянні показників діяльності гірничодобувного і металургійного дивізіонів (табл. 3).

Порівняння фінансово-економічних показників діяльності гірничодобувного і металургійного дивізіонів групи Метінвест дозволило виявити: підприємства гірничодобувного дивізіону хоча і зі змінним успіхом, однак впродовж 2010 – 2012 рр. отримували прибутки та мали достатньо високу рентабельність; металургійні підприємства у 2010 – 2012 рр. були збитковими, що зумовлено різними факторами (втрачання ринків збуту продукції, зростання собівартості та ін.); коефіцієнт ав-

тономії гірничодобувного дивізіону в аналізованому періоді був вище нормативу (0,5), а металургійного – нижче, що говорить про високу залежність останнього від зовнішніх джерел фінансування; показники ліквідності підприємств гірничодобувного дивізіону в аналізованому періоді перевищували нормативні значення та у динаміці зростали (при нормативах: коефіцієнт загальної ліквідності – більше 1,5; коефіцієнт абсолютної ліквідності – більше 0,2); показники ліквідності металургійного дивізіону були нижчими за нормативні значення, що говорить про наявність ознак неплатоспроможності металургійних підприємств групи Метінвест.

Отже, як показав проведений аналіз, для металургійного дивізіону, діяльність якого є неефективною, можна спостерігати явні переваги входження у вертикально інтегровану структуру Метінвест. Завдяки об'єднанню підприємств ГМК в єдину вертикально інтегровану структуру здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів між її елементами, що приводить до зміни їх фінансового стану. Крім того, ціна залізорудної сировини для металургійних комбінатів, що входять в групу Метінвест, може бути знижена, що дозволяє зменшити собівартість металопродукції та покращити результати діяльності цих підприємств. Також наявність властивостей синергійності та мультиплікативності, які притаманні групі Метінвест як вертикально інтегрованій структурі, спричиняють зміни фінансово-економічних показників, що є нетотожними змінам окремих її бізнес-одиниць (дивізіонів). Так, спостерігаючи динаміку показ-

Переваги і недоліки функціонування вертикально інтегрованої структури

Переваги	Недоліки
<p>Підвищення ефективності виробництва, через оптимізацію технологічного ланцюжка компаній – учасників вертикально інтегрованої структури;</p> <p>– диференціація виробництва за рахунок освоєння навичок і технологій;</p> <p>– кращий доступ до інформації про ринок;</p> <p>– забезпечення гарантованих поставок і збуту продукції, зменшення залежності від постачальників і збутових структур;</p> <p>– зниження ціни на кінцевий продукт при усуненні традиційної мережі розподілу;</p> <p>– покращення якості та збільшення конкурентних властивостей продукції за рахунок об'єднання виробників сировини;</p> <p>– посилення конкурентної позиції як вертикально інтегрованої структури в цілому, так і її окремих бізнес-одниць;</p> <p>– концентрація і прискорення відтворення корпоративного капіталу;</p> <p>– зниження трансакційних витрат при укладанні угод між господарюючими суб'єктами, що входять в єдину інтегровану структуру;</p> <p>– синергетичний ефект як результат сукупного поліпшення операційних і фінансових показників;</p> <p>– зменшення собівартості виробництва кінцевого продукту з можливим зниженням його ціни;</p> <p>– посилення іміджу і репутації</p>	<p>Зростання витрат управління та контролю, необхідність підпорядкування єдиній стратегії знижує зацікавленість окремих бізнес-одниць у власній діяльності, що призводить до необхідності створення додаткових структур управління та контролю в рамках корпорації, збільшенню управлінських витрат;</p> <p>– замикання всередині одного технологічного ланцюжка;</p> <p>– обмеження компанії у виборі постачальників і продавців;</p> <p>– проблема балансування потужностей на кожному етапі ланцюжка цінностей;</p> <p>– складність вивчення нових навичок та здібностей;</p> <p>– зниження гнучкості в зміні технології, збільшення часу розробки і впровадження на ринок нової продукції;</p> <p>– можливість переоцінки активів фірми, що купується;</p> <p>– послаблення гнучкості розподілу вертикально інтегрованою структурою своїх інвестиційних ресурсів;</p> <p>– послаблення стимулів до активності окремих підрозділів, оскільки продукція, як правило, продається в межах вертикально інтегрованої структури, а не в умовах конкуренції;</p> <p>– ризик отримання негативного синергетичного ефекту внаслідок зміни операційних і фінансових показників</p>

Примітка: розроблено на підставі матеріалів авторського дослідження.

Таблиця 3

Основні фінансово-економічні показники діяльності гірничодобувного та металургійного дивізіонів групи Метінвест

Назва показника	Дивізіон	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	Г	29084955	46347798	34575458
	М	64631119	89240059	68749047
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	Г	11847460	14969902	16082765
	М	63536079	9157598	74150801
Валовий прибуток, тис. грн	Г	17237495	31377896	18492693
	М	714134	-2917539	-5401754
Чистий прибуток, тис. грн	Г	9307398	20292525	11460574
	М	-1397549	-5026615	-6549315
Рентабельність активів	Г	44,19	25,30	15,56
	М	-6,63	-6,27	-8,89
Рентабельність продукції	Г	78,56	135,56	71,26
	М	-2,20	-5,45	-8,83
Коефіцієнт автономії	Г	0,559	0,629	0,622
	М	0,459	0,376	0,386
Коефіцієнт загальної ліквідності	Г	1,737	1,801	1,922
	М	1,331	1,356	1,434
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Г	0,112	0,366	0,428
	М	0,016	0,024	0,015

Примітка: Г – гірничодобувний дивізіон; М – металургійний дивізіон.

ників рентабельності продукції (рис. 1) групи Метінвест у порівнянні з аналогічними показниками її дивізіонів, видно, що навіть незначне зростання збитковості продукції металургійного дивізіону при значному зростанні рентабельності продукції гірничодобувного дивізіону майже вдвічі (2011 р.) викликає зниження даного показника по групі Метінвест. Це підтверджує існування синергетичного ефекту при об'єднанні підприємств у вертикально інтегровану структуру.

між собою єдиним технологічним ланцюгом, що супроводжується поглибленням фінансово-економічних відносин, зміцненням виробничих зв'язків і встановленням контролю над окремими стадіями виробництва і збуту продукції (однієї бізнес-одиниці над іншими). Результатом вертикальної інтеграції є створення вертикально інтегрованої структури.

2. Вертикально інтегровану структуру нами запропоновано визначати як складну динамічну організа-

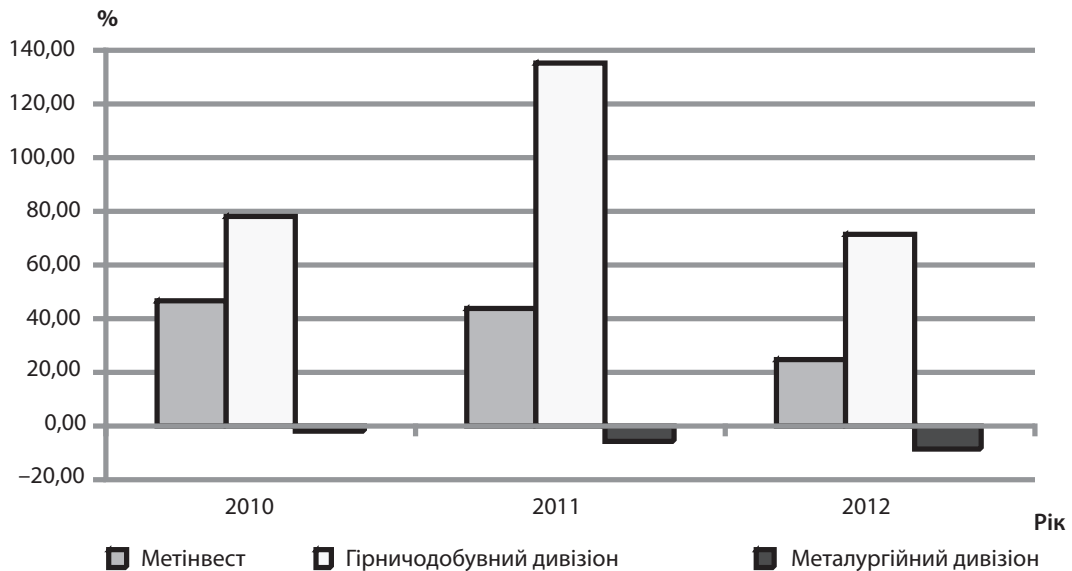

Рис. 1. Динаміка рентабельності продукції групи Метінвест в цілому та її гірничого і металургійного дивізіонів

Синергія внаслідок приєднання збиткового бізнесу може мати і позитивне значення. Прикладом цього є приєднання у 2010 р. до групи Метінвест Маріупольського металургійного комбінату імені Ілліча та придбання у 2011 р. 49,9% металургійного комбінату «Запоріжсталь». Це дозволило забезпечити зростання виробничих потужностей та підвищення обсягів виплавки сталі групою Метінвест до 18,5 млн тонн на рік. Незважаючи на збитковість металургійної галузі, яка викликана загальним ослабленням попиту на ринку металопродукції, придбання ММК ім. Ілліча та частини Запоріжсталі для групи Метінвест було стратегічним кроком, покликаним забезпечити першість серед інтегрованих виробників сталі в Європі та світі (враховуючи те, що самозабезпеченість залізородною сировиною металургійних комбінатів групи Метінвест складає 200%) [13].

Крім того, переваги від вертикальної інтеграції отримали і придбані металургійні комбінати. Так, наприклад, за укладеною угодою про партнерство між групою Метінвест і ММК ім. Ілліча передбачаються інвестиції групи в розвиток і модернізацію виробничих активів комбінату у сумі 2 млрд дол.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Вертикальна інтеграція нами розглядається як процес об'єднання окремих бізнес-одиниць або технологічно самостійних стадій виробництва, пов'язаних

ційну форму ведення бізнесу, яка є результатом вертикальної інтеграції, має певні властивості й представляє собою офіційно або утворене на основі угод і договорів об'єднання бізнес-одиниць (підприємств, фірм, компаній, організацій і установ) або технологічно самостійних стадій виробництва, що, як правило, утворюють замкнений цикл, пов'язаних між собою єдиним технологічним ланцюгом від видобутку сировини до збуту кінцевого продукту та здійснюючих спільну діяльність з метою отримання синергетичного ефекту.

3. Вертикально інтегрована структура має властивості цілісності, відокремленості, організованості, синергійності, емерджентності, мультиплікативності, адаптивності, наявності зворотного зв'язку та стійкості.

4. Утворення вертикально інтегрованих структур повинно ґрунтуватися на дослідженні переваг і недоліків, що їм притаманні. Основною перевагою, яка може стати і недоліком, є наявність синергетичного ефекту як результату сукупного поліпшення операційних і фінансових показників.

5. При розгляді особливостей функціонування вертикально інтегрованих структур в ГК України на прикладі групи Метінвест виявлено, що у сучасних умовах господарювання збереження гірничодобувними і металургійними підприємствами своїх конкурентних позицій, зростання їхніх прибутків, вихід на міжнародну арену можливе за умови об'єднання їхніх зусиль, що супроводжується відповідними інтеграційними процесами. Незважаючи на збитковість, діяльності металур-

гійних підприємств, що входять в групу Метінвест, їх інтеграція з гірничодобувними підприємствами є необхідною та вигідною умовою для всіх учасників процесу, оскільки гірничодобувним підприємствам дозволяє забезпечити гарантований збут залізорудної сировини, а металургійним – покращити фінансові можливості за рахунок перерозподілу фінансових ресурсів у холдингу. Це підтверджує те, що основою прийняття рішення про об'єднання підприємств є отримання позитивного синергетичного ефекту. Саме дослідження синергії внаслідок утворення і функціонування вертикально інтегрованих структур у ГМК України є напрямом подальших досліджень. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Бутыркин А. Я.** Вертикальная интеграция и вертикальные ограничения в промышленности : монография [Текст] / А. Я. Бутыркин. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 200 с.
- 2. Динз Г.** К победе через слияние. Как обратить отраслеву консолидацию себе на пользу [Текст] / Грейм Динз, Фриц Крюгер, Стефан Зайзель / Пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 252 с.
- 3. Ищенко С. М.** Слияния и поглощение компаний: оценка эффекта синергии [Текст] / С. М. Ищенко. – К. : Науковий світ, 2007. – 95 с.
- 4. Калініченко Л. Л.** Інтегровані бізнес-структури: сутність та оцінка ефективності їх функціонування [Текст] / Л. Л. Калініченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 393 – 396.
- 5. Куц Л. Л.** До питання вертикальної інтеграції [Текст] / Л. Л. Куц // Інноваційна економіка. – 2012. – № 4(30). – С. 265 – 269.
- 6. Пилипенко А. А.** Стратегічна інтеграція підприємств: теоретичні основи, механізм управління та моделювання розвитку : монографія [Текст] / А. А. Пилипенко. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. – 408 с.
- 7. Скопенко Н. С.** Теоретичне обґрунтування інтеграції суб'єктів господарювання [Текст] / Н. С. Скопенко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – № 9. Вип. 26. – С. 187 – 195.
- 8. Ялдин І. В.** Передумови виникнення та сутність поняття «інтегрована структура бізнесу» [Текст] / І. В. Ялдин // Проблеми економіки. – 2010. – №2. – С. 61 – 72.
- 9. Пилипенко А. А.** Конкурентна стратегія й формування системи стратегічного управління розвитком інтегрованої структури бізнесу [Текст] / А. А. Пилипенко // Коммунальное хозяйство городов : научно-технический сборник. – 2008. – № 82. – С. 84 – 91.
- 10. Скопенко Н. С.** Основні причини, переваги і недоліки формування інтегрованих структур в харчовій промисловості України [Текст] / Н. С. Скопенко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 2(6). – С. 83 – 87.
- 11. Иванова В. О.** Особенности менеджмента вертикально интегрированной компании / В. О. Иванова // Российское предпринимательство. – 2011. – № 11. – Вып. 2(196). – С. 55 – 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.creativeconomy.ru/articles/14301/>
- 12. Синогейкина Е. Г.** Совершенствование методов оценки вертикально-интегрированных компаний / Е. Г. Синогейкина // Сайт Бюро оценки Labrate.ru/ – материалы конгресса «10 лет оценочной деятельности в России. Итоги

и перспективы» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.labrate.ru/appraisal_kongress_4-5_06_2003.htm

13. Офіційний сайт групи Метінвест [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.metinvestholding.ua>

REFERENCES

- Butyrkin, A. Ya. *Vertikalnaia integratsiia i vertikalne ograniicheniia v promyshlennosti* [Vertical integration and vertical restraints in the industry]. Moscow: Editorial URSS, 2003.
- Dinz, G., Kriuger, F., and Zayzel, S. *K pobede cherez sliianie. Kak obratit otraslevuiu konsolidatsiiu sebe na polzu* [To win a merge. How to draw the industry to consolidate their advantage]. Moscow: Alpina Biznes Buks, 2004.
- Ivanova, V. O. "Osobennosti menedzhmenta vertikalno-integrirovannoy kompanii" [Management features a vertically integrated company]. <http://www.creativeconomy.ru/articles/14301/>
- Kalinichenko, L. L. "Intehrovani biznes-struktury: sutnist ta otsinka efektyvnosti ikh funktsionuvannia" [Integrated business structure: the nature and assessment of their effectiveness.]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 34 (2011): 393-396.
- Kuts, L. L. "Do pytannia vertykalnoi intehratsii" [On the issue of vertical integration]. *Innovatsiina ekonomiky*, no. 4(30) (2012): 265-269.
- Ofitsiynyi sait hrupy Metinvest. <http://www.metinvestholding.ua>
- Pylpenko, A. A. "Konkurentna stratehiia i formuvannia systemy stratehichnoho upravlinnia rozvytkom intehrovanoi struktury biznesu" [Competitive strategy and establishing the strategic development of an integrated management structure]. *Kommunalnoe khoziaistvo horodov*, no. 82 (2008): 84-91.
- Pylpenko, A. A. *Stratehichna intehratsiia pidpriemstv: teoretychni osnovy, mekhanizm upravlinnia ta modeliuвання rozvytku* [Strategic integration of enterprises: theoretical basis, management mechanism and simulation development]. Kharkiv: INZhEK, 2008.
- Skopenko, N. S. "Teoretychne obgruntuvannia intehratsii sub'iektiv hospodariuvannia" [The theoretical justification for the integration of business entities]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, no. 9 (2011): 187-195.
- Skopenko, N. S. "Osnovni prychny, perevahy i nedoliky formuvannia intehrovanykh struktur v kharchovii promyslovosti Ukrainy" [The main reasons, advantages and disadvantages of forming integrated structures in the food industry in Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, no. 2(6) (2010): 83-87.
- Sinogeykina, E. G. "Sovershenstvovanie metodov otsenki vertikalno-integrirovannykh kompaniy" [Improvement of methods for assessing the vertically-integrated companies]. http://www.labrate.ru/appraisal_kongress_4-5_06_2003.htm
- Yshchenko, S. M. *Slyianyia y pohloshchenye kompaniy: otsenka efekta synerhiy* [Mergers and Acquisitions: Assessment synergy]. Kyiv: Naukovyi svit, 2007.
- Yaldin, I. V. "Peredumovy vynyknennia ta sutnist poniattia «intehrovana struktura biznesu»" [Background of the essence and the concept of "integrated business structure"]. *Problemy ekonomiky*, no. 2 (2010): 61-72.